

О.А. Біловодська, О.Ф. Грищенко

Формування маркетингових критеріїв щодо оцінки інноваційного потенціалу регіону

У даній статті досліджений інноваційний потенціал регіону як ключовий фактор забезпечення його сталого розвитку. Виявлено основні особливості інноваційного потенціалу регіону, проаналізовано чинники, що впливають на нього, розроблено комплексну методичку оцінки інноваційного потенціалу регіону, здійснено порівняльний аналіз інноваційного потенціалу регіонів України та розроблено рекомендації щодо стимулювання інноваційної діяльності у досліджуваних регіонах і Україні в цілому.

Ключові слова: інноваційний потенціал регіону, рівень інноваційного потенціалу регіону, критеріальна оцінка, сталий розвиток.

Маркетингова критеріальна оцінка інноваційного потенціалу (ІП) є потужним інструментом для успішного розвитку можливостей регіону, особливо доцільною є для регіонів, що характеризуються високими показниками інноваційної діяльності.

Вивчення та *аналіз літератури з даної проблематики* дозволили зробити висновок про те, що питання комплексного критеріального аналізу та оцінки інноваційного потенціалу регіонів України недостатньо розроблені як у науковому, так і в практичному аспектах.

Об'єктивна необхідність поглибленого вивчення теоретичних досліджень і методичних розробок з метою удосконалення механізму здійснення комплексного критеріального аналізу і оцінки інноваційного потенціалу регіонів України в умовах динамічності та нестабільності ринкових процесів визначає *актуальність даного дослідження*.

Дослідження наукових видань свідчить про те, що науковий інтерес до цієї проблематики в українській економічній науці неупинно зростає. Останнім часом з'являються численні дослідження щодо аналізу різних аспектів таких категорій, як інноваційний потенціал та конкурентоспроможність регіону. Так, у цій сфері слід зазначити роботи таких науковців, як Городиський Т.І., Джаїн І.О., Ілляшенко С.М., Ільїн М.С., Канигін Ю.М., Кладченко І.С., Кравченко С.І., Москвіна О.С., Олдак П.Г., Фатхугдінов Р.А., Феєр В.П. та ін., роботи яких присвячені тлумаченню та дослідженню структури інноваційного потенціалу регіону. Однак, недостатньо розробленими як у науковому, так і в практичному аспектах залишилися питання аналізу та оцінки інноваційного потенціалу регіонів України, відсутня методика, що дозволяє комплексно оцінити інноваційний потенціал регіону.

Основною *метою дослідження* є формування маркетингових критеріїв оцінки інноваційного потенціалу регіону як ключового фактору забезпечення його сталого

Біловодська Олена Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу Сумського державного університету; Грищенко Олена Федорівна, аспірант кафедри маркетингу Сумського державного університету.

Розділ 5 Міжнародні маркетингові стратегії інноваційного розвитку регіону

розвитку. Відповідно до поставленої мети на етапі здійснення дослідження було встановлено такі завдання:

- сформулювати систему маркетингових критеріїв щодо оцінки рівня інноваційного потенціалу регіону;
- дослідити та порівняти інноваційний потенціал областей України, на основі чого визначити можливі напрями його розвитку;
- розробити рекомендації щодо стимулювання інноваційної діяльності та підвищення рівня інноваційного потенціалу у досліджуваних регіонах та Україні в цілому.

Об'єктом дослідження є інноваційний потенціал регіону як складна соціально-економічна і просторова система. Предмет дослідження – система економічних відносин, що виникають в процесі формування маркетингових критеріїв щодо аналізу та оцінки інноваційного потенціалу. Методологічною основою дослідження є фундаментальні положення економічної теорії, маркетингу, дослідження в області інноваційної діяльності, нормативні матеріали і законодавчі акти державних органів, праці закордонних і вітчизняних авторів, що присвячені аспектам інноваційної діяльності підприємств, регіонів та держави в цілому.

Для вирішення поставлених задач використовувалися методи: системно-структурний і абстрактно-логічний аналіз, статистичний метод та метод порівняння при аналізі стану інноваційного потенціалу областей України.

Проведений аналіз існуючих підходів тлумачення поняття “інноваційний потенціал” показує, що науковці не мають єдиної точки зору: здебільшого інноваційний потенціал розглядається як здібність і готовність регіону, галузі, економіки країни здійснити ефективну інноваційну діяльність або як сукупність різних видів ресурсів, включаючи матеріальні, фінансові, інтелектуальні, інформаційні та інші ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності. Виходячи з досліджених визначень інноваційного потенціалу, під поняттям інноваційний потенціал регіону розуміємо таку сукупність усіх ресурсів цього регіону, що забезпечує його здатність в існуючих соціально – економічних умовах створювати, отримувати та впроваджувати інновації, спираючись на наявну інноваційну інфраструктуру та інноваційну культуру.

Враховуючи ринкові реалії, обов'язковою є здатність ринку сприйняти новачії, матеріалізовані у нових товарах, технологіях, організаційних і управлінських рішеннях.

Спираючись на авторське визначення виділено три основні риси інноваційного потенціалу регіону (рис. 1).

Рисунок 1 – Основні риси інноваційного потенціалу

Інноваційний потенціал повинен не тільки забезпечувати розробку самого нововведення у вигляді науково-технічного зразка, але і сприяти його введенню в сферу практичного застосування, сприяючи якомога ширшій дифузії у господарську діяльність. Реалізація інноваційного потенціалу регіону залежить від системної взаємодії комплексу умов і чинників, які прискорюють інноваційний процес, починаючи від науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок і закінчуючи масовим виробництвом продукту або застосуванням інноваційної технології.

З метою розроблення системи маркетингових критеріїв щодо аналізу та оцінки рівня інноваційного потенціалу регіонів України автором визначено фактори, що стимулюють (табл. 1) чи стримують (рис. 2) динаміку інноваційної діяльності в регіоні.

Таблиця 1 – Фактори стимулювання позитивної динаміки інноваційного потенціалу регіону

Найменування чинника	Характеристика
Науково-технічний потенціал	чисельність працівників, зайнятих у сфері науки і наукового обслуговування
	кількість патентів, виданих усередині регіону
	питома вага видаваних в країні наукових публікацій щодо їх загального світового випуску
	питома вага наукоємкої продукції, що експортується, в загальному обсязі експорту
	частка військових досліджень в загальних витратах на науково-технічні розробки
	широта наукових досліджень та ступінь їх інноваційності
	ступінь незалежності національної науки і інноваційної сфери від зовнішнього впливу
Ресурсне забезпечення	потенційна можливість використання результатів наукових досліджень і розробок
	кількість нововведень, що не дійшли до стадії винаходів, але які дозволяють використовувати потенціал, закладений в нововведенні
	обсяг ресурсів, що залучаються до господарського обороту для використання в сфері науки і наукових досліджень
	частка засобів, що направляються в сферу науково-технічних розробок і інноваційної діяльності, в загальному об'ємі витрат регіону
	частка державних витрат на науку і наукове обслуговування загалом в обсязі витрат
Загальноекономічні чинники	ресурсна незалежність регіональної економіки щодо матеріально-технічних ресурсів, необхідних для здійснення наукової, проектно-конструкторської і інноваційної діяльності
	рівень концентрації наявних в регіоні ресурсів інноваційної сфери
	ступінь конкурентоспроможності регіональних товарів на світовому ринку
Інноваційність макросистеми	потужність і стабільність регіональної фінансової системи
	пропорція між малими і крупними підприємствами
	наявність початкового науково-технічного потенціалу, який може служити базою інноваційного розвитку регіону
	темпи оновлення основних фондів
Інноваційність макросистеми	ступінь оновлення асортименту продукції, вироблюваної в регіоні
	ступінь зношення використовуваного господарюючими суб'єктами виробничого апарату

Формування і розвиток інноваційного потенціалу України передбачає облік і аналіз специфіки інноваційного середовища її окремих регіонів. Адже в умовах динамічності і нестабільності економічної ситуації доцільно в кожному регіоні, враховуючи його

Розділ 5 Міжнародні маркетингові стратегії інноваційного розвитку регіону

специфічні умови розвитку та виходячи з наявності ресурсів, кадрів, інфраструктури, розвивати його інноваційне середовище.

Рисунок 2 – Фактори, що перешкоджають реалізації інноваційного потенціалу регіону

Комплексна оцінка інноваційного потенціалу регіону передбачає:

- існування обґрунтованої критеріальної бази;
- наявність статистичної бази;
- можливість використання показників регіонів для оцінки сукупного інноваційного потенціалу країни.

До етапів комплексної критеріальної оцінки інноваційного потенціалу регіону можна віднести:

1. Дослідження регіональної інноваційної діяльності та розроблення стратегічної інноваційної концепції розвитку регіону.
2. Побудову системи показників та статистичної бази даних для оцінки рівня наявного інноваційного потенціалу регіону.
3. Оцінку наявного інноваційного потенціалу регіону за допомогою визначеної методологічної бази.
4. Аналіз поточного рівня наявного інноваційного потенціалу регіону за встановленими критеріями.
5. Розроблення рекомендацій та напрямків підвищення рівня інноваційного потенціалу регіону.

6. Інтеграцію розроблених заходів підвищення рівня інноваційного потенціалу регіону із діючим механізмом його управління.

На основі аналізу існуючих методичних підходів для оцінки інноваційного потенціалу автором запропоновано використовувати не одиничні індекси, що характеризують окремі сторони інноваційного потенціалу, а комплексні індекси, що враховують взаємозв'язки і взаємозалежність його складових елементів.

Таким чином, величину інноваційного потенціалу регіону визначаємо як функціональну залежність від двох факторів і може бути описана формулою 1:

$$ППР = f(K_{IC}, K_{IP}), \quad (1)$$

де $ППР$ – величина інноваційного потенціалу;

K_{IC} – коефіцієнт інноваційної сприйнятливості регіону;

K_{IP} – коефіцієнт інноваційної результативності регіону.

Коефіцієнт інноваційної сприйнятливості регіону можна визначити як частку витрат на інноваційну діяльність в загальному обсязі ресурсного забезпечення регіону:

$$K_{IC} = \frac{P_i}{P_o}, \quad (2)$$

де P_i – вартість ресурсів, що використовується регіоном для здійснення інноваційної діяльності;

P_o – загальна вартість ресурсів, яка є в розпорядженні регіону для забезпечення його функціонування.

Інноваційна результативність оцінюється кількістю продуктів, які можна вважати нововведеннями. Даний параметр визначаємо із врахуванням масштабів виробництва інноваційної продукції (K_n), ступеня сприйнятливості нової продукції регіоном (K_c), ступеня завантаженості інноваційної сфери регіону експортованими інноваціями (K_3) та ступеня самостійності інноваційної сфери регіону ($K_{сам}$). В загальному вигляді коефіцієнт інноваційної результативності функціонування регіону визначаємо за формулою 3:

$$K_{IP} = \Pi(K_n; K_c; K_3; K_{сам}), \quad (3)$$

Масштаби виробництва інноваційної продукції визначаємо як співвідношення вартості вироблених в регіоні новацій (O_i) до загальної вартості виробленої в регіоні продукції (O_3):

$$K_n = \frac{O_i}{O_3}, \quad (4)$$

Розділ 5 Міжнародні маркетингові стратегії інноваційного розвитку регіону

Ступінь сприйнятливості нової продукції регіоном (K_c) визначаємо як співвідношення вартості вироблених в регіоні інновацій – O_{ip} (інновації – комерціалізовані новації) до загальної вартості вироблених в регіоні новацій (O_i):

$$K_c = \frac{O_{ip}}{O_i}, \quad (5)$$

Ступінь завантаженості інноваційної сфери регіону залученими ззовні інноваціями (K_3) визначаємо як співвідношення вартості залученої ззовні інноваційної продукції (виробленої в інших регіонах та реалізованої у даному регіоні – O_{ip3}) до вартості внутрішньої інноваційної продукції (виробленої та реалізованої в даному регіоні – O_{ip}):

$$K_3 = \frac{O_{ip3}}{O_{ip}}, \quad (6)$$

Ступінь самостійності інноваційної сфери регіону ($K_{сам}$) визначаємо як співвідношення вартості вироблених в регіоні новацій (O_i) до вартості залученої ззовні інноваційної продукції (виробленої в інших регіонах та реалізованої у даному регіоні – O_{ip3}):

$$K_{сам} = \frac{O_i}{O_{ip3}}, \quad (7)$$

Враховуючи все вищезазначене, формула 3 має вигляд:

$$K_{ip} = \frac{O_i}{O_3} \cdot \frac{O_{ip}}{O_i} \cdot \frac{O_{ip3}}{O_{ip}} \cdot \frac{O_i}{O_{ip3}} = \frac{O_i}{O_3}, \quad (8)$$

Отже, для оцінки величини інноваційного потенціалу регіону використовуємо формулу:

$$ППР = \frac{P_i}{P_o} \cdot \frac{O_i}{O_3} \rightarrow \max, \quad (9)$$

Такий підхід дозволяє отримати комплексну критеріальну оцінку величини інноваційного потенціалу будь-якого регіону, незалежно від його географічного положення, рівня соціально-економічного розвитку та ресурсного забезпечення.

В ході проведеного аналізу офіційних статистичних даних та опублікованих офіційних звітів Облдержадміністрацій регіонів України за 2007 рік автором сформовано інформаційну базу даних для комплексної критеріальної оцінки рівня інноваційного потенціалу областей України (табл. 2).

Таблиця 2 – База даних для комплексної критеріальної оцінки рівня інноваційного потенціалу областей України*

Назва області	P_i тис. грн	P_o тис. грн	O_i тис. грн	O_z млн. грн.
АРК	185 038,9	373 540,0	131 413,0	16 044,0
Вінницька область	355 336,6	515 524,0	41 754,0	12 414,0
Волинська область	169 774,3	855 000,2	14 881,5	7 687,0
Дніпропетровська область	1 179 598,7	2 275 542,7	634 560,6	52 347,0
Донецька область	2 639 912,1	3 809 980,7	395 410,7	72 361,0
Житомирська область	відсутні дані	2 600 000,0	відсутні дані	8 784,0
Закарпатська область	40 702,7	877 947,3	15 207,1	8 185,0
Запорізька область	160 330,3	1 424 968,6	351 585,5	24 787,0
Ів.-Франківська область	264 864,3	відсутні дані	44 728,2	11 316,0
Київська область	306 617,4	1 239 880, 1	136 368,9	19 188,0
Кіровоградська область	107 286,5	610 718,5	20 390,4	8 187,0
Луганська область	1 343 373,5	1 011 975,4	85 271,0	24 159,0
Львівська область	272 507,9	1 124 314,3	252 888,1	21 486,0
Миколаївська область	240 873,7	737 200,0	209 714,7	11 876,0
Одеська область	741 152,6	1 604 931,7	156 160,1	24 898,0
Полтавська область	99 654,2	1 097 600,0	41 583,8	22 179,0
Рівненська область	24 280,9	310 985,8	12 465,5	8 924,0
Сумська область	149 520,2	904 355,3	101 173,3	9 566,0
Тернопільська область	19 258,4	828 523,5	13 410,0	6 452,0
Харківська область	277 465,6	1 442 417,0	1 130 481,9	32 023,0
Херсонська область	138 774,4	556 369,5	29 570,5	7 565,0
Хмельницька область	91 948,2	656 376,4	7 776,1	9 603,0
Черкаська область	42 814,7	1 030 819,1	46 756,6	10 957,0
Чернівецька область	16 921,5	673 700,0	24 799,6	5 126,0
Чернігівська область	225 436,9	894 129,2	28 902,0	8 950,0

* В ході проведених розрахунків отримано значення показників ІПР для всіх областей України, крім Житомирської та Івано-Франківської області. Для зазначених областей відсутні дані, що необхідні для розрахунку.

Результати проведених розрахунків щодо визначення рівня інноваційного потенціалу регіонів України подано у табл. 3.

Таблиця 3 – Рівень інноваційного потенціалу областей України

Назва області	Рівень інноваційного потенціалу
1	2
Автономна Республіка Крим	0,00406
Вінницька область	0,00232
Волинська область	0,00038
Дніпропетровська область	0,00628
Донецька область	0,00379
Закарпатська область	0,00009
Запорізька область	0,00159

1	2
Київська область	0,00176
Кіровоградська область	0,00044
Луганська область	0,00469
Львівська область	0,00285
Миколаївська область	0,00577
Одеська область	0,00289
Полтавська область	0,00017
Рівненська область	0,00011
Сумська область	0,00175
Тернопільська область	0,00005
Харківська область	0,00679
Херсонська область	0,00097
Хмельницька область	0,00011
Черкаська область	0,00018
Чернівецька область	0,00012
Чернігівська область	0,00081

На основі отриманих даних автором також побудовано рейтинг інноваційності регіонів України (рис. 3).

Рисунок 3 – Рейтинг інноваційності регіонів України

Отримані оцінки рівня інноваційного потенціалу регіонів України пропонуємо розділити на три групи: високий, середній та низький рівень інноваційного потенціалу (табл. 4). Для встановлення приналежності показника ІПР областей України до однієї з груп визначимо середнє значення ІПР за всіма регіонами України ($ІПР_{сер}$).

Таблиця 4 – Критерії оцінки рівня оцінки інноваційного потенціалу областей України

Рівень інноваційного потенціалу області	Критерій
Низький	$ІПР_{області} \geq 1,8 ІПР_{сер}$
Середній	$1,8 ІПР_{сер} < ІПР_{області} \leq 3,5 ІПР_{сер}$
Високий	$ІПР_{області} > 3,5 ІПР_{сер}$

На рис. 4 зобразимо результати розподілу значень інноваційного потенціалу областей України за встановленими критеріями.

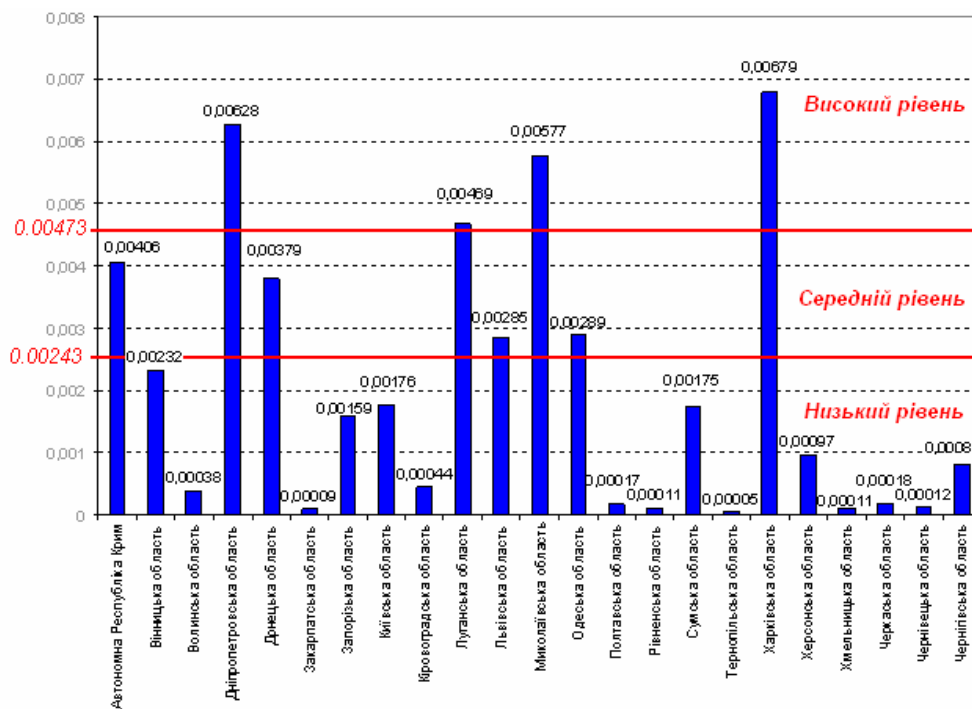

Рисунок 4 – Розподіл областей України за рівнем інноваційного потенціалу

Проведене дослідження показує, що більшість областей України мають низький рівень інноваційного потенціалу. Здебільшого це пояснюється невідповідністю регіональної інноваційної діяльності критеріям достатності ресурсів, готовності до

функціонування та своєчасності виконання досліджень. З погляду на те, що інноваційний потенціал є основою сталого розвитку, визначаємо таку ситуацію загрозливою як для конкурентоспроможності окремих регіонів, так і конкурентоспроможності України в цілому.

Визначимо типові причини зниження інноваційного потенціалу областей України і, як результат їх конкурентоспроможності:

- недостатня кількість коштів на здійснення інноваційної діяльності підприємствами та організаціями регіону;
- недостатнє фінансування інноваційної сфери визначає незначний обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт;
- відтік мізків та зниження кількості інноваційно-активних підприємств у загальній кількості підприємств регіонів України;
- невисокі показники соціально-економічного розвитку регіонів;
- недосконалість законодавчої бази в інноваційній сфері, витратність і тривалість процесу патентування винаходів.

З метою підвищення рівня інноваційного потенціалу регіонів України, забезпечення випереджального розвитку наукомістких, високотехнологічних галузей, впровадження ефективних механізмів стимулювання інноваційної діяльності пропонуємо впровадження наступних заходів:

1. Внести відповідні зміни до Бюджетного кодексу України в частині, що стосується порядку формування бюджетних пропозицій і розподілу бюджетних коштів на виконання державних програм.

2. Послідовно здійснювати політику, спрямовану на кардинальне підвищення реальних доходів населення (за умови збереження макроекономічної стабільності), з метою забезпечення його платоспроможного попиту на товари та послуги.

3. Запровадити дієвий механізм пільгового оподаткування та субсидювання інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів, пільговий режим амортизаційних відрахувань та інвестиційного кредиту.

4. Створити дієву систему стимулювання інноваційної діяльності підприємств через формування державного замовлення.

5. Запровадити систему грантового бюджетного фінансування робіт і досліджень винахідників-одинаків, ініціативних груп, малих фірм.

6. Запровадити гнучку кредитно-страхову систему забезпечення виконання досліджень та інноваційних проектів.

7. Створити систему постійного моніторингу та оприлюднення індексів привабливості та інноваційної активності за галузями економіки та регіонами України, наблизити параметри цієї системи до стандартів ЮНЕСКО, Індикаторів світового розвитку Світового банку, Організації економічного співробітництва і розвитку.

8. Доручити Державному комітету статистики України приводити офіційну статистичну звітність відповідно до міжнародних стандартів.

9. Удосконалити практику конкурсного відбору НДДКР, що фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету або іноземних грантів, отриманих через або під гарантії держави.

10. Сприяти розвитку агенцій з трансферу технологій у структурі провідних науково-дослідних закладів, що працюють у високотехнологічній сфері, та створення умов для розвитку малих інноваційних підприємств, на які можна покласти функції провідників розроблених технологій на ринку.

11. Удосконалити нормативно-правову базу з захисту інтелектуальної власності, спрямовану на гарантування невід'ємного права кожного громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної творчої діяльності, в т.ч. в комерційному режимі.

12. Провести потужну інформаційну кампанію з пропаганди інноваційної діяльності, обговорення державної політики у цій сфері в пресі, на телебаченні. Розробити та впровадити пільгові умови виробництва інформаційних продуктів науково-популяризаторського спрямування (друковані видання, теле- і кінопродукція).

Підбиваючи підсумки, слід зробити такі *висновки*:

– розроблено комплексну критеріальну базу для оцінки інноваційного потенціалу регіону;

– здійснено порівняльний аналіз інноваційного потенціалу регіонів України;

– розроблено рекомендації щодо стимулювання інноваційної діяльності у досліджуваних регіонах та Україні в цілому.

Подальші дослідження повинні бути спрямовані на розроблення механізму управління інноваційним потенціалом регіону.

1. *Брикова І.* Концепція міжнародної конкурентоспроможності національного регіону та її практичний вимір / І.Н. Брикова // Міжнародна економічна політика. – №4. – 2006. – С. 29-53.
2. *Бубенко П.Т.* Інноваційний потенціал регіону: оцінювання та використання оцінок в механізмі управління розвитком / П.Т. Бубенко, О.Б. Слісаренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://eprints.ksame.kharkov.ua/>
3. *Бурдяк О.В.* Конкурентоспроможність регіонів як необхідна передумова зростання конкурентоспроможності / О.В. Бурдяк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://intkonf.org/burdyak-ov-konkurentospromozhnist-regioniv-yak-neobhidna-peredumova-zrostannya-konkurentospromozhnosti-krayini/>
4. *Державний комітет статистики України.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. *Маркетинг: бакалаврський курс: навчальний посібник* / За загальною редакцією д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка. – Суми : ВТД „Університетська книга”, 2004. – 976 с.
6. *Федак Т.В.* Регіональні фактори забезпечення конкурентоспроможності продукції // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – Львів. – 2001. – 19 с.

Отримано 01.10.2009 р.

Е.А. Беловодская, Е.Ф. Грищенко

Формирование маркетинговых критериев оценки инновационного потенциала региона

В данной статье исследован инновационный потенциал региона как ключевой фактор обеспечения его устойчивого развития. Выявлено основные особенности инновационного потенциала региона, проанализировано факторы, влияющие на него, разработана комплексная методика оценки инновационного потенциала региона, осуществлен сравнительный анализ инновационного потенциала регионов Украины и разработаны рекомендации относительно стимулирования инновационной деятельности в исследуемых регионах и Украине в целом.

Ключевые слова: инновационный потенциал региона, уровень инновационного потенциала региона, критерияльная оценка, устойчивое развитие.